

Gergye Eszter: Recenzió

Boros Julianna (2017): Egyéni utak, társadalmi helyzetek

Cigány/roma felnőttek életútja egy kvalitatív kutatás eredményeinek tükrében

című könyvről

A kötet egy 2015–2016 között végzett kvalitatív kutatás eredményeit tartalmazza. Roma, cigány származású emberek állnak a kutatás középpontjában, akik napjainkban 35–45 évesek. Közös bennük, hogy szociokulturális hátrányaikat leküzdve, családjukból az elsők között választottak érettségit adó középiskolát, szereztek közép- és felsőfokú végzettséget. Pályaválasztásukban, az 1990-es években az Amrita Orientációs Baráti Kör Egyesület által működtetett pályaorientációs („tanodatípusú” extrakurrikuláris tevékenységet folytató) program segítette a résztvevőket. A kötet szerzője kiemeli, hogy reményei szerint a könyv végén található élettörténetek hozzájárulhatnak az oktatás és a szociális szektor szakembereinek, munkatársainak, a különböző neveléstudományi és társadalomtudományi szakok hallgatóinak a cigány tanulókkal/gyermekkel kapcsolatos problémák és megoldások megértéséhez. A kötet másik célja, hogy további ismereteket nyújtson az érdeklődők számára a cigány népesség tagjainak társadalmi mobilitásáról az iskolai mobilizációjuk és a munkaerőpiaci státuszuk tükrében.

A kutatás kiindulópontjai, céljai

A szerző abból a feltevésből indul ki, hogy a hátránykompenzáló és esélynövelő támogató programok képesek változtatni azon gyerekek, diákok helyzetén, akiknek az oktatási és életesélyei a szülei társadalmi – gazdasági – szocioökonómiai státusza és az iskolai egyenlőtlenségek által már előre determinálnak látszik. A kutatás fókuszába kerülő Amrita Orientációs Baráti Kör Egyesület egyike azon 1990-es évek közepétől működő, cigány tanulók oktatási integrációját elősegítő, iskolán kívüli/utáni támogató, extrakurrikuláris iskolai programoknak (mai tanoda elnevezésű programok), melyek eredményességeinek vizsgálata szempontjából is hiánypótlónak tekinthető e könyv. A kutatás szükségességét mutatja az is, hogy a napjainkban 35–45 év közötti, a „polgárosodás útjára lépő cigányság”-ról kevés információ van. Ők azok az emberek, akik a '90-es években álltak pályaválasztás előtt. A kutatás célja, megismerni ezen emberek motivációit, eredményeit, munkaerőpiaci tapasztalatait és cigány identitásukkal kapcsolatos gondolatait. Húsz évvel az Amrita OBK Egyesület pályaorientációs programjában 60 fő vett részt, akik közül 35 fővel készült részletes kérdőív, fókuszcsoporthozos interjú, és közülük 20 fővel készült narratív interjú, melyekből ötöt teljes terjedelmében tartalmaz a kötet.

A kutatás első szakasza kvantitatív módszerekkel zajlott, melynek során dokumentumelemzés keretében az Amrita OBK Egyesülethez köthető dokumentumok, források elemzése történt meg. Kérdőíves vizsgálat is készült, hiszen 1994–1999 között 60 diák volt tagja az egyesületnek, akikből 35 főt sikerült elérni. A kérdőíves felmérés célja az volt, hogy előzetes információkat gyűjtsön, és előkészítse a mélyinterjúkat. A kvalitatív kutatás során mélyinterjúk és strukturált interjúk is készültek. A mélyinterjúk (életinterjúk) célja a különböző életutakban megjelenő életesemények meghatározottságának, különbözőségének vizsgálata volt. Az interjúalanyok beszéltek az életükről, munkaerőpiaci státuszukról, gondolkodásukról, szemléletről, nehézségekről és boldogulásukról, azokról a tényezőkről, melyek meghatározhatják a cigány/roma népességről való gondolkodást. A strukturált interjúk

szakemberekkel, megvalósítókkal készültek, abból a célból, hogy megismerhetőek legyenek a diákokat segítő szakemberek, önkéntesek feladatai, céljai, élményei, értékorientációi.

Kutatási eredmények

A szerző 16 főbb témába rendezve vizsgálja az életutakat, és összegzi a kutatás eredményeit, mindezt úgy, hogy a konkrét kutatási adatok, eredmények bemutatása mellett az interjúk szövegeiből idézeteket, a szakirodalmi előzményekből, a témában korábban megjelent kutatásokból pedig a kapott adatokat alátámasztó, vagy azokkal kapcsolatos további elméleti ismereteket nyújtó példákat is ad. A 16 főbb téma rövid összefoglalóiból is érzékelhető, hogy egy komplex kutatási témáról van szó, mely együtt alkot egészet, ugyanakkor önálló szegmensenként is helytállnak, illetve lehetőséget adnak arra, hogy a különböző társadalomtudományi területek iránt érdeklődők, akár kiválasztva a számukra releváns részeket, „válogathassanak” a kötet alfejezeteiből. Az elméleti háttérhez vagy további kutatásokhoz – mintegy keresztmetszetét is adva a témában releváns, fontos szakirodalmaknak – folyamatosan hivatkozási alapokat kapunk a szerzőtől.

A 16 főbb téma rövid ismertetője

- Nem és kor megoszlása: a vizsgált egyesület tagjai közel azonos arányban voltak nők és férfiak, mint ahogyan más, példaként megemlített előzetes kutatások is azt mutatják, hogy a továbbtanulást támogató cigány szülők döntésében nem meghatározó a gyermekük neme.
- Család: a kutatás során családnak tekintették az egy háztartásban élőket. Részletes adatokat kapunk a testvérek számáról, iskolázottságáról, a szülők kapcsolatáról, iskolázottságáról, foglalkozásáról, a család anyagi helyzetéről, egészségi állapotáról, valamint a lakáskörülményekről.
- Lakóhely – földrajzi mobilitás: a kérdezettek egykori (Amrita OBK egyesületi tagságának ideje) és a kutatás idejében aktuális lakóhelyét összevetve mutatja be a kutatás a lakóhely-változtatások okait, körülményeit, valamint összehasonlítja azokat KSH-adatokkal (pl.: külföldre költözések, migrációs adatok kapcsán).
- Lakhatás – szülői ház: elsősorban az interjúk nyújtotta részletesebb információk alapján fogalmazódik meg a kutatás eredményeiben az a kettősség, miszerint a megszépítő gyermekkori visszaemlékezésekben többnyire pozitív válaszokat olvashatunk a szülői ház helyzetéről, aztán a lakóház részletes bemutatásakor a valós képet, a szegénységet, nélkülözést említik a válaszadók.
- Nevelési és oktatási intézmények szerepe: az interjúalanyok óvodai nevelésétől kezdve a felsőfokú tanulmányokig bezárólag olvashatjuk a számbeli adatokat, amelyeknél viszont érdekesebbek talán az interjúrészletekből kivehető információk, melyek az egyes interjúalanyok oktatási útjáról, körülményeiről, nehézségeiről vagy éppen sikereiről szólnak.
- Iskolai, társadalmi mobilitás, társadalmi helyzet: míg a megkérdezettek szülei az átlag magyarországi cigány népesség országos (korábbi kutatások által definiált) iskolázottsági adataival mutat azonosságot, addig a kutatásban részt vevők iskolai végzettsége jóval magasabb az előző generációhoz képest. A kutatás adatai szerint a támogató szülői háttér, valamint az Amrita OBK egyesületi tagság hozzájárult a megkérdezettek életében zajló intergenerációs mobilitáshoz.
- Támogató vagy hátráltató társadalmi környezet: példakép, pedagógus, szocioökonómiai státusz és támogató programok, vagyis különböző tényezők

mentén ismerteti a könyv a megkérdezettek iskolai útját aszerint, hogy adott esetekben mi támogatta és mi hátráltatta előrejutásukat.

- Foglalkozás: az iskolázottsági adatokkal analógiában olvashatjuk, hogy a megkérdezettek szüleiknél magasabb státuszú foglalkozásokat töltöttek be. Érdekesség, hogy többen szereztek pedagógiai és szociális területeken középfokú vagy felsőfokú végzettséget.
- Munkaerőpiaci státusz: a kutatás rávilágít arra, hogy a megkérdezett cigány felnőttek munkaerőpiaci integrációjában az iskolai végzettség és földrajzi mobilitás tette együtt lehetővé elhelyezkedésüket.
- Nyelvhasználat: a könyv ezen részében az olvasó nemcsak a megkérdezettek nyelvhasználatáról kap információt (hányan beszélnek a beás, vagy romani, vagy mindkét nyelvet), de rövid tudományos elméleti megközelítést is találunk a magyarországi roma/cigány nyelvekkel kapcsolatban.
- Identitás: az identitás összetett fogalmáról szintén egy rövid elméleti összefoglalót olvashatunk, melyhez tartalmi keretet nyújt a könyv többi fejezete. A konkrét adatok tekintetében a megkérdezettek mindegyike cigánynak vallja magát. Az interjúalanyok válaszaival árnyalódik a kép, ki miért vallja magát annak, és hogyan nyilatkoznak a szülők, felmenők tekintetében (pl.: vegyes házasság), vagy miként hatott életük bizonyos területeire cigány identitásuk vállalása (pl.: névváltoztatás).
- Párválasztás-gyermekvállalás: a magyar népesség gyermekvállalási hajlandóságához hasonlóan a megkérdezettek többsége is 28–30 éves koruk között vállalták első gyermeküket, ahogyan az a magasabb iskolai végzettség miatt várható is.
- Értékek-elvek: az interjúkból vett idézetek alapján ismertet nagyobb csoportokat e témakörben a szerző: társas kapcsolatok; motiváció; anyagi biztonság; megbecsülés, elismerés; kultúra, hagyományok.
- Cigány értelmiség – értelmezések: a kutatás során megkérdezettek válaszai eltérőek a „Ki a cigány értelmiségi?” kérdésben. Míg valakinek az iskolai végzettség az elsődleges, a származás nem, addig másnak a cigányságot képviselő tevékenység és munka végzése miatt lehet valaki cigány értelmiségi, szintén más vélemények szerint a cigányként és szakemberként véleménynyilvánításra képes ember a cigány értelmiségi.
- Visszatérés a közösségbe: szintén interjúrészleteket találunk ehhez az altémához kapcsolódóan, melyeket 3 főbb típusra is lehetne osztani: egyes válaszadók úgy gondolják, felelősségük visszatérni eredeti közösségükbe és ott segíteni, mások úgy vélekednek, hogy saját boldogulásukat keresve nem felelősségre vonhatóak, hogy visszatérjenek abba a közegbe, ahonnan ők jöttek. A harmadik „véleménytípus” pedig, hogy már saját példájukkal hozzájárulnak ahhoz, hogy pozitív kép alakuljon ki a cigányokról, és mostani környezetében is képes tenni a változásért.
- Jövőkép: többféle jövőképet tár elénk ez a kutatás, az egyéni pénzügyi problémák megoldásától kezdve, a saját közösségbe visszatérve változásokat elérni kívánó célokon át, az egész társadalmunkat változásra bírni akaró törekvéseket fogalmaztak meg. A legtöbb válaszban szerepel a gyermekük jobb jövője miatti további törekvés.

A kutatási eredmények összefoglalását követően olvashatjuk az öt életinterjút, melyekből helyenként, előzőleg idézett is a szerző a számadatok mellé.

Talán elmondható, minden tudományterület felelőssége, hogy megmaradva a tudományos keretek között, a laikus érdeklődő közönség számára is érthetően magyarázza tárgyát. A neveléstudományok és társadalomtudományok esetében még többszörösen érvényes lehet ez a feltevés. Ez a könyv jó példája a szakmai, tudományos megalapozottsággal szakemberek számára írt munkának, mely ugyanakkor olvasmányos, és a laikusok számára is érthető módon fogalmaz és rendez ki kutatási eredményeit. Mindezek figyelembevételével a kötet módszertani oktatókönyvként is használható, hiszen jól értelmezhető, megfelelően strukturált kutatási összefoglaló, mely vezérfonala, váza tud lenni későbbi kutatásoknak.

A könyv adatai

A kiadvány a Nemzeti Tehetség Program, a „Nemzet Fiatal Tehetségeiért Ösztöndíj” NTP-NFTÖ-16-0936 pályázat támogatásával készült.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalmi Kapcsolatok Intézete
Közösségi és Szociális Tanszék, 2017, Kódex Nyomda, Pécs.

ISBN 978-963-429-147-3

Online elérhetőség:

http://szocialismunka.btk.pte.hu/sites/szocialismunka.btk.pte.hu/files/files/boros_julianna_egyeni_utak_kodex_nyomda.pdf